

Liden Kirstens Grav på Vestervig Kirkegård.

Af P. L. Hald.

Der er Afveksling i den Historie, der knytter sig til Vestervigegnen med den gamle Klosterkirke som Midtpunkt. Her fletter Sagn og Historie en ejendommelig Krans af Minder, til hvilken man kun få Steder her i Landet finder Mage. Vi møder Fortællinger om rige Herremænd og strenge Bondeplagere, om Klosterets Forfaldstid og selve Stedets Grundlægger St. Thøger; men stærkest fanges måske de fleste af den gamle Folkevises Beretning om Prins Buris og Liden Kirsten; thi Slutningsakten af dette Drama fra vor Middelalders Blomstringstid henlægges også til Vestervig.

Straks inden for den vestlige Indgang til Kirkegården, Nord for Kirkens Tårn, møder Øjet en aflang Ligsten, der dels udmærker sig ved sin Længde (ca. 3 Meter), og dels ved, at der på den i Relief er indhugget to Stave, som hver ender med et Kors. Både Stenens Længde og de to Kors kendetegner tydeligt, at den dækker over to Grave. Ved Aftenstid, når Sollyset falder skråt ind på Stenen, vil man langs Randen kunne se enkelte Bogstaver, der vidner om, at der også engang har været en Indskrift. Graven kaldes Liden Kirstens Grav og til den knytter Overleveringen den omtalte Folkevis.

Visen foreligger i en Mængde forskellige Opskrifter, der dog i Hovedsagen fremstiller Begivenhederne på samme Måde. Liden Kirsten var Søster til Kong Valdemar den Store, og Dronning Sophie ønskede en Forbindelse mellem sin Broder, Prins Buris og Kirsten.

Hør du Kong Valdemar, kære Herre min,
vil du give Buris hin liden Kirstin.

Liden Kirstens Grav

Dertil var Kongen dog ikke villig, og han giver hende Afslag med de Ord:

Vil det Gud, at jeg må leve;
en rigere Ridder vil jeg hende give.

Herover bliver Dronningen vred:

Dronningen slog sin Hånd imod Bord,
Gud lade mig leve og hævne det Ord.

Kongen drager nu i Leding, og hans Fraværelse benytter Dronningen til at styrte Liden Kirsten i Ulykke. Da Buris ikke kunde vinde hendes Kærlighed og klager sin Nød for sin Søster, råder hun ham til at benytte sig af Runernes Tryllemagt, og ved deres Hjælp vinder han Liden Kirstens Kærlighed.

Da Kongen kommer hjem, spørger han straks efter sin Søster, og Dronningen fortæller ham da, at Kirsten har født Buris en Datter.

Kong Valdemar blev så rød som Blod,
liden Kirsten dæned for hans Fod.

Den Herre blegned under Rosenkinde,
nu haver al min Glæde fået Ende.

I sin store Vrede pisker han sin Søster til Døde og lader derefter hendes Lig begrave på Vestervig Kirkegård. En anden af Viserne fortæller videre, at Kongen lod Buris blinde, hans højre Hånd og venstre Fod afhugge og dernæst lægge i Lænker.

Kongen han lod en Lænke smedde,
i Vestervig Kloster lod han den lægge,

Ud for Kirstens Grav blev Buris lænket til
Kirkemuren.

Der ved gik Buris i elleve År,
Hver Dag han til hendes Grav mon gå

Han gjorde det Liden Kirsten til Ære.
Thi han havde hende udi Hjærtet kær.

Han monne det hver Dag af Kongen tinge,
han måtte i Klosteret begraves hos hende.

Alle sine Lande måtte han Kongen give,
fænd han måtte i Klosteret ligge.

Efter de elleve Års Forløb døde han, og Kongen, der bittert angrede sin Hårdhed mod Søsteren, tillod, at de blev begravede under en fælles Gravsten.

Det er ikke underligt, at man i Tidens Løb har søgt at komme til Klarhed over, hvorvidt Sagnet talte Sandhed, at der virkelig under Gravstenen fandtes en Grav, der rummede Levningerne af Liden Kirsten og Prins Buris.

Allerede i Året 1610 lod Kongens Lensmand på Vestervig, Jørgen Lunge, Graven åbne. Han ”befandt midt i Kisten et Skillerum og Been af tvende Mennesker, hver udi sit Rum.” Endelig blev den i 1875 underkastet en meget omhyggelig Undersøgelse på Nationalmuseets Vegne af Arkitekt Løffler. Historikerne gav sig i Lag med en Rekonstruktion af Indskriften, dels på Grundlag af det, der endnu kunde læses, og dels ved Hjælp af en i Resens Atlas gengivet Tegning, der indeholdt en mere fuldstændig Indskrift; man søgte ligeledes at fastslå Identiteten af Visens to Hovedpersoner.

Ved Løfflers Undersøgelse fandtes ingen Grav lige umiddelbart under Gravstenen; men da man kunde formode, at denne ved Undersøgelsen 1610 ikke var henlagt på sin oprindelige Plads, lod man søge Syd for Stenen, og der fandtes i 3 Fods Dybde to middelalderlige Grave, som var opført af kløvede, rå tilhuggede Kampesten og dækkedes af Sten af samme Materiale. Da Dækstenene var fjernede, sås to aflange firsidede Grave med særegen udmuret Plads til Hovedet, ligesom det kunde skønnes, at Stenene havde været samlede med en grov Kalk; selve Bunden af Graven bestod af fasstampet Blåler; de lå i hinandens Forlængelse. Den østligste Grav lå i Retning Øst-Vest og indeholdt Skeletrester af en yngre, fuldvoksen Kvinde med smuk Hovedform, høj Pande og smalt Ansigt. Den vestligste Grav lå i en lidt anden Retning, og adskillige Forhold tydede på, at den var anlagt senere end den østlige. Den var en Del forstyrret ved Undersøgelsen 1610, men indeholdt Skeletrester af en Mand i sin kraftigste Alder. Efter endt Undersøgelse nedlagdes Skeletresterne i deres oprindelige og naturlige Leje, Dækstenen lagdes på Plads, og Mellemrummene mellem Stenene udfyldtes med Kalk og efter Jordpåfyldningen lagdes Gravstenen på sin oprindelige Plads. Desværre er den medtaget stærkt af Tidens Tand. Den er således knækket midt over, ligesom kun den ene af de oprindelig Bæresten for Enderne er tilbage. Den anden er erstattet med et tilhugget Granitstykke fra Klosterkirken.

Denne Undersøgelse fastslog altså at Gravstenen dækker over to Grave, i hvilke der hviler en Mand og en Kvinde; det fremgik også med al Tydelighed, at hun var begravet først. Endvidere kunde Gravens Bygningsmåle henføres til det 12. Århundrede, og det samme gælder Gravstenen, der både med Hensyn til Størrelse og Udsmykning er enestående her i Landet. Man behøver ikke at gå langt for at finde en Gravsten at sammenligne den med og derved

tidsfæste den. Inde i Vestervig Kirke findes indmuret den ældste daterede Gravsten man kender her i Landet. Den er rejst 1217 over en Kannik ved Navn Atto, og en Sammenligning mellem de to Stene vil henføre dem til samme Tid.

Hvad endelig Gravstenens Indskrift angår, da gjorde Arkitekt Løffler et grundigt Forsøg på både ved Dagslys og ved kunstigt Lys at læse de tilbageblevne Bogstaver, hvilket naturligvis kun for en Del lykkedes. Tre Ord læstes fuldstændigt og to kun delvis, så Udbyttet blev ikke stort. Havde man nu ikke haft andet at holde sig til, Vilde man aldrig ad denne Vej fået noget Holdepunkt at støtte sig til, når det gjaldt at finde, hvem der var begravet under Stenen. Til alt Held fandtes der, som ovenfor omtalt, i Resens Atlas af 1677 en Tegning af Stenen med Gengivelse af hele Indskriften. På denne Tid var Indskriften altså ret synlig, selvom Resens Tegner enkelte Steder havde haft Vanskelighed ved at læse de mest utydelige Bogstaver. Ved Sammenligning viste det sig, at de endnu læselige Ord var gengivne på samme Måde i den gamle Tegning, og man turde derfor gå ud fra, at denne var i det væsentlige nogenlunde rigtig. Med megen Skarpsindighed har Dr. Sofus Larsen på Grundlag af disse Tegninger og Iagttagelser turdet fastslå, at Indskriften har været således oversat på Dansk:

En forskellig Gravkiste indeslutter en Søster tillige med en Broder, et så inderligt forbundet Par, at disse højfornemme Personer hviler i en og samme Gravhøj.

En anden og noget ældre Fortolkning læser i Virkeligheden det samme på en lidt anden Måde, men Dr. Larsens Gengivelse er sikkert den rigtige, og man vil vel vanskeligt nogen Sinde nå til noget andet Resultat med de Oplysninger, man nu har Adgang til.

Som man ser, modsiger Indskriften heller ikke på nogen Måde den gamle Folkevises. Tilbage er kun at bringe Indskriftens ”Søster” og ”Broder” i Forbindelse med Kong Valdemar og Dronning Sophie. Også på dette Område følger vi Dr. Larsen.

Sammenholdes hele Rækken af Historikernes Undersøgelser, både direkte og indirekte, må Buris være død ca. 1178, og i Henhold hertil må Kirstens Død have fundet Sted ca. 1167; derom er der da også fuld Enighed blandt alle Forskerne.

Havde Valdemar d. 1. nu en Søster af Navnet Kirsten eller Kirstine? Ja, det havde han; hun var født ca. 1119 og blev 1133 gift med Kong Magnus den Blinde i Norge. Hun blev imidlertid forstødt og sendt hjem til Danmark, hvor hun sandsynligvis igen er bleven gift. Hun er altså i Året 1167 ca. 48 År, og man må synes, at hun har været for gammel til at spille den kvindelige Hovedrolle i det ulykkelige Drama, og i alle Tilfælde vilde vel næppe nogen Digter finde på at gøre en så gammel Kvindes Kærlighedsforhold til Genstand for sin

Sang; alene for Alderens Skyld kan Kongens Søster Kirsten ikke være Visens Liden Kirsten.

Imidlertid findes der på den Tid i den danske Kongefamilie en anden Kirstine, hvis Alder bedre passer. Kong Valdemar havde nemlig en anden Søster, Margrethe, der var gift med den svenske Herremand Stig Hvitaleder. Dette Par havde en Datter Kirsten, som blev gift med den svenske Konge, Karl Sverkersen; han blev myrdet 1147, hvorefter hans Enke Kirstine med sin lille spæde Søn tog Ophold i Danmark, som jo var hendes Moders Hjem, og hvor hendes Morbroder var Konge.

Denne Kirstine er på dette Tidspunkt lidt over 20 År; hun er ganske vist ikke en Søster, men en Søsterdatter til Kongen, hvilket imidlertid ikke efter Tidens Sprogbrug har stort at betyde, da en nær kvindelig Slægning hyppigt benævnedes med Søsternavnet. I alle Tilfælde er Kirstine Stigsdatter den eneste, som Historien kan pege på som den formentlige Liden Kirsten.

Hvem er så Buris? Fra Kong Valdemars Regering kendes kun to Mænd af Navnet Buris. Den ene hed Buris Henriksen, og han var langt ude beslægtet med Kongehuset; han gjorde i øvrigt Oprør mod Kong Valdemar, hvorfor han sad i Fængsel i Søborg indtil sin Død, der indtraf ca. 1165. Både hans Alder og Død udelukker, at han er Visens Buris.

Dronning Sofie var imidlertid som bekendt Datter af den polske Prinsesse Richizza i hendes andet Ægteskab¹⁾ med Fyrst Volodar af Rusland. Efter dennes Død giftede Richizza sig tredje Gang med Konge Sverker den Gamle af Sverig og blev i dette Ægteskab Moder til en Burisleif, der i Danmark må være kaldet Buris. Han er født ikke ret længe efter Året 1140 og må 1167 være ca. 25 År; denne Mand er sikkert Folkevisens Buris, hvilket jo blandt andet også støttes af, at han er Dronning Sofies Halvbroder, ligesom endnu flere andre Grunde kunde anføres.

Resultatet af Undersøgelserne bliver altså dette, at Hovedpersonerne er Kirstine Stigsdatter og Burisleif Sverkersen, og Indskriften modsiger heller ikke denne Antagelse; vi må endvidere lægge Mærke til, at de på dette Tidspunkt er de to eneste Personer i Kongefamilien, som man med Rimelighed kan udpege som Hovedpersonerne; begge er de så nære Slægtninge af Kongehuset, at man godt kan bruge Stenens Betegnelse Broder og Søster. Tillige synes Indskriften også at antyde et særegent Forhold mellem disse to, ligesom Gravenes Ordning også er mærkelig. Havde de gravlagte været Ægtefæller, måtte Gravene jo utvivlsomt have ligget Side om

Side; nu ligger de i hinandens Forlængelse dækkede af en fælles Gravsten; det fremgår tydeligt, at der må have bestået et Forhold mellem de to, som ikke har været almindeligt; der er en vis Finfølelse til Stede i hele Gravens Anordning, der på en Gang skiller og dog samler, og smukkere kunde det ikke være gjort.

Flere har ment, at Visens Personer var opdigtede, og at Folkevisen og Gravstenen på Vestervig Kirkegård ikke havde noget med hinanden at gøre; mange har været imod at antage, at denne Folkeviser, der regnes henhørende enten til de såkaldte Trylleviser eller Riddervisier, kunde have et historisk Grundlag at hvile på. Vi er imidlertid nåede så vidt, at vi må fastholde, at både Graven, Gravstenen og dennes Indskrift på ingen Måde kan siges at modsige Visens Beretning; der finder jo tværtimod på alle Punkter en ret nøje Overensstemmelse Sted, så vi har Lov til at antage, at Visen i sine Hovedtræk skildrer en historisk Begivenhed. Ganske vist stemmer Folkevisens Opfattelse ikke overens med det Indtryk, vi fra anden Side har af Kong Valdemar, der i sin Regering fremtræder som en mild og menneskekærlig Mand, hvem man ikke kan tiltro så stor Grusomhed over for en Søster, selv om hun havde forsyndet sig på den angivne Måde, men vi må sikkert også tænke os, at Visens Digter ikke har taget noget Hensyn, når det gjaldt om at vække Medfølelse for de to ulykkelige Mennesker. Endvidere må det bemærkes, at Vestervig er det eneste Sted, der i alle Viseopskrifterne nævnes som det Sted, hvor Liden Kirsten blev begravet. Vi behøver ikke at undre os over, at der er valgt en så afsides Plet som Hvilested for en Slægning af Kongefamilien; thi netop i Vestervig fandtes dengang et meget anset Kloster, ligesom Kongen også ejede betydelige Ejendomme i dets umiddelbare Nærhed.

Til Slutning må påpeges, at det ikke er det mindst interessante ved de foregående Undersøgelser, at det er lykkedes Forskerne her at give en Folkeviser af denne Art et historisk Grundlag, så at den rettest må henføres til de historiske Folkeviser.²⁾

¹ Richizza var gift første Gang med Magnus den Stærke, Knud Lavards Morder. I dette Ægteskab havde hun bl.a. Sønnen Knud, der blev dræbt ved Blodbadet i Roskilde 1157.

² Følgende Kilder er benyttede: J. B. Løffler: Vestervig Kloster og "Liden Kirsten"s Grav. Årbog f. nord. Oldk. 1876. – Sofus Larsen: Endnu en Gang "Liden Kirsten og Prins Buris". Årbog f. nord. Oldk. 1897. – A. D. Jørgensen: Folkeviser.